

בין "הוכח תוכיח" ל"מלבין פנים" הרב מואיז נבון

~ האיטור להלבין פנים ~

בראשית פרק לח (א) וַיְהִי בַעַת הַהוּא וַיֵּרָד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עֲדָלְמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה : (ב) וַיֵּרָא שָׁם יְהוּדָה בֵּת אִישׁ כְּנַעֲנִי וַשְּׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ : (ג) וַתְּהֵר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ עָר : (ד) וַתְּהֵר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שְׁלָה וְהָיָה בְּכֻזִּיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ : (ו) וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לָעַר בְּכוֹרוֹ וַשְּׁמָהּ תָמָר : (ז) וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינָי וַיִּקְנֶה וַיִּמְתְּהוּ יְקִיָּק : (ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֵּא אֶל אִשְׁתְּ אַחִיךָ וַיְבִיֵם אֹתָהּ וְהָקֵם זָרַע לְאַחִיךָ : (ט) וַיַּדַּע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִיָה הַזָּרַע וְהָיָה אִם בָּא אֶל אִשְׁתְּ אָחִיו וַשְּׁחַת אַרְצָה לְבִלְתִּי נִתֵּן זָרַע לְאַחִיו : (י) וַיַּרְע בְּעֵינָי יְקִיָּק אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּמָּת גַּם אֹתוֹ : (יא) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כִּלְתוֹ שְׁבִי אֵלַי מִנְּהַן בֵּית אָבִיךָ עַד יִגְדַל שְׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאַחִיו וַתֵּלֶד תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ : (יב) וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בֵּת שׁוּעַ אִשְׁתְּ יְהוּדָה וַיִּנָּחַם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל גִּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעֲדָלְמִי תִמְנָתָה : (יג) וַיֵּרָד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיד עָלָה תִמְנָתָה לְגֹז צֹאנוֹ : (יד) וַתִּסָּר בְּגָדֵי אֲלֻמְנֻתָהּ מֵעֲלֶיהָ וַתִּכְסַּב בְּצַעֲפִיף וַתִּתְעַלֶּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דַּרְךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי גָדַל שְׁלָה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה : (טו) וַיִּרְאָהּ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ : (טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדַּרְךְ וַיֹּאמֶר הֲבֵה נָא אָבוֹא אֵלַיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כִלְתוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה תִּתֵּן לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי : (יז) וַיֹּאמֶר אֲנִכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי עֵזִים מִן הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם תִּתֵּן עֲרֵבוֹן עַד שְׁלֹחַךָ : (יח) וַיֹּאמֶר מַה הָעֲרֵבוֹן אֲשֶׁר אֶתֵּן לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתְּהֵר לוֹ : (יט) וַתָּקֵם וַתֵּלֶד וַתִּסָּר צַעֲפִיָּה מֵעֲלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֲלֻמְנֻתָהּ : (כ) וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדֵי הָעֵזִים בְּיַד רַעְהוּ הַעֲדָלְמִי לְקַחַת הָעֲרֵבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצָּאָהּ : (כא) וַיִּשְׁאַל אֶת אֲנָשֵׁי מְקֻמָּהּ לֵאמֹר אֵיזָה הַקְּדוּשָׁה הוּא בְּעֵינַיִם עַל הַדַּרְךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא הִיָּתָה בְּזָה קְדוּשָׁה : (כב) וַיֵּשֶׁב אֶל יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצָּאָתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם אָמְרוּ לֹא הִיָּתָה בְּזָה קְדוּשָׁה : (כג) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיָ לְבוֹז הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדֵי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מִצָּאָתָה : (כד) וַיְהִי כַּמְּשָׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיֵּרָד לַיהוּדָה לֵאמֹר זָנַתָּה תָמָר כִּלְתְּךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזוֹנָיִם וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאָהּ וַתִּשְׁרָף : (כה) הוּא מוֹצֵאתָ וְהִיא שְׁלַחָה אֶל חָמִיָּה לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָהּ לוֹ אֲנִכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הֲפֹר נָא לְמִי הַחֲתָמָת וְהַפְּתִילִים וְהַמִּטְּשָׁה הָאֵלָהּ : (כו) וַיִּפְּרֹ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיהָ לְשְׁלָה בְנִי וְלֹא יִסַּף עוֹד לְדַעְתָּהּ :

בראשית פרק לו (לא) וַיִּקְחוּ אֶת כַּתְּנֵת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עֵזִים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכַּתְּנֵת בַּדָּם : (לב) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת כַּתְּנֵת הַפְּסִיסִים וַיָּבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצָּאנוֹ הֲפֹר נָא הַכַּתְּנֵת בִּנְךָ הוּא אִם לֹא : (כז) וַיְהִי בַעַת לְדַתָּהּ וְהִנֵּה תְאוּמִים בְּבִטְנָהּ : (כח) וַיְהִי בְּלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן גֵּד וַתִּקַּח הַמְּיֻלְדֵת וַתִּקְשֹׁר עַל יָדוֹ שְׁנֵי לֵאמֹר זֶה יֵצֵא רֵאשֹׁנָה : (כט) וַיְהִי כַּמְּשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה פְּרָצָת עֲלֶיךָ פְּרָץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פְּרָץ : (ל) וְאַחַר יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשְּׁנֵי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח : ט

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נט עמוד א

נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מנא לן - מתמר, דכתיב +בראשית ל"ח+ היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה.

משנה מסכת אבות פרק ג משנה יא

רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חברו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא.

~ החיוב להוכיח ~

ספר החינוך מצוה רלט מצות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה

להוכיח אחד מישראל שאינו מתנהג כשורה, בין בדברים שבין אדם לחבירו או בין אדם למקום, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" ... [ב"מ ל"א ע"א] הוכח תוכיח, אפילו מאה פעמים.

ואמרו שם בספרא, יכול מוכיחו ופניו משתנות, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא. [ז"א: לבייש נחשב כחטא למוכח]. וזה מלמד שבתחילת התוכחה שראוי לאדם להוכיח בסתר ובלשון רכה ודברי נחת, כדי שלא יתבייש. ואין ספק שאם לא חזר בו בכך, שמכלימין אותו החוטא ברבים ומפרסמין חטאו ומחרפין אותו עד שיחזור למוטב.

משרשי המצוה, לפי שיש בזה שלום וטובה בין אנשים, ...

... [מ.נ.: מצוה זו תקף רק כשיהיה מועיל כמו שאחז"ל: [יבמות ס"ה ע"ב] כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה לשתוק במקום שאין הדבר נשמע, לפי שיהיה בענין קלון למוכח ולא תועלת לאשר הוכח. ...

ספר החינוך מצוה רמ שלא להלבין פני אדם מישראל
שלא לבייש אחד מישראל, וזה העוון יקראו רבותינו זכרונם לברכה "מלבין פני חבירו ברבים",
והלאו הבא על זה הוא מה שכתוב [ויקרא י"ט, י"ז] הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא.
... מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שלא בכל הדברים הוזהרנו בכך אלא בדברים שבין
אדם לחבירו, אבל בדברי שמים אם לא חזר מן התוכחה שבסתר מצוה להכלימו ברבים ולפרסם
חטאו ולבזותו ולקללו עד שיחזור למוטב, כדרך שעשו הנביאים לישראל. ...

מנחת חינוך מצוה רמ

שלא לבייש כו' מותר להכלימו כו'. כ"ה דעת הר"מ. ובלח"מ מקשה ע"ז ומ"ש הרב המחבר "מותר
להכלימו" הוא ל"ד אלא חייב להכלימו. וכן נראה מדברי הר"מ שם נ"ל דמה שחילק הר"מ והרב
המחבר בדברים שבין אדם לחבירו דאסור להכלימו ובין דברים שבין אדם למקום ב"ה דמכלימין
היינו דוקא אם איש חוטא לחבירו אין לחבירו לביישו, דמוטב שימחול על החטא כמבואר שם בד'
הר"מ [אבל] אם אדם רואה שחבירו חוטא לאנשים אחרים נראה דמותר ג"כ להכלימו אם אינו חוזר
כי הנביאים ע"ה הוכיחו בפרהסי' גם על עבירות שב"א לחבירו וספרי הנביאים מלאים מזה אלא הבעל
דין בעצמו אסור להכלימו ומוטב שימחול אבל אם חוטא לאחרים נ"ב לע"ד דמותר ג"כ להכלימו אם
אינו מקבל בצנעה והשי"ת ישים חלקנו ממקבלי תוכחה :

... He looked up and saw the situation, and without hesitation and with great solemnity
recited the law derived from Tamar: "It is better that a person throw himself into a fiery
furnace that shame his neighbor in public." He told his students to go back to their seats
and carry on praying. God forbid that they should shame the woman.

– R. Sacks, Genesis, p262

קומץ המנחה על מנחת חינוך מצוה רמ [ר' צדוק הכהן מלובלין, 1823-1900]

... +/קומץ המנחה/ ואני מסופק אם עובר עבירה מדברי סופרים מה שבינו למקום ברוך הוא אם
רשאי להכלימו, דלבייש חבירו הוא לאו בקום ועשה, ובקום לא העמידו דבריהם במקום
איסור תורה אלא במקומות המבוארים, עיין בתוס' יבמות פרק האשה רבה [צ' ע"ב ד"ה וליגמר],
וצ"ע קצת+.

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף טז עמוד ב

... א"ר טרפון : (תמיהני) + מסורת הש"ס : [תמה] + אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, אם אמר
לו טול קיסם מבין עיניך, אמר לו טול קורה מבין עיניך. אמר רבי אלעזר בן עזריה : תמיהני אם יש
בדור הזה שיודע להוכיח. ואמר רבי יוחנן בן נורי : מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה
עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו לפני רבן (שמעון ברבי) + מסורת הש"ס : [גמליאל] + וכל שכן
שהוספתי בו אהבה, לקיים מה שנאמר : + משלי ט' + אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן עא סעיף א

חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש, אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמו ;
ומשם ואילך, זנן כתקנת חכמים עד שיגדלו. ואם לא רצה, גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו.
ואם לא רצה, מכריזין עליו בצבור ואומרים : פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו, ...

חפץ חיים - הלכות לשון הרע י ב

א ש'רָאָה זֶה הַדָּבָר בְּעֵצְמוֹ, וְלֹא עַל יְדֵי שְׂמִיעָה מֵאַחֵרִים, אִם לֹא שָׁנֵתְבָרַר לוֹ אַחַר כֵּן, שֶׁהַדָּבָר אֶמֶת.
ב שְׂזָהָר מֵאֵד, שְׁלֹא יִחְלִיט תְּכַף אֶת הָעֵינָיו בְּדַעְתּוֹ לְגַזֵּל וְעֵשֶׂק אוֹ לְהִזְק וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, כִּי תִבּוֹנוּ הֵיטֵב אֶת
עַצְמוֹ הָעֵינָיו, אִם הוּא עַל פִּי דִין בְּכֻלּוֹ גָּזֵל אוֹ הִזְק.
ג שְׂיוֹכִיחַ אֶת הַחוּטָא מִתְחִלָּה וּבְלִשׁוֹן רַכָּה, אוֹלֵי יוֹכֵל לְהוֹעִיל לוֹ, וְיִיטִיב עַל יְדֵי זֶה אֶת דְּרָכָיו, וְאִם לֹא
יִשְׁמַע לוֹ, אִזּוֹ יוֹדִיעַ לְרַבִּים אֶת אֲשַׁמַּת הָאִישׁ הַזֶּה, מִה שֶׁהִזִּיד עַל רַעְהוֹ. (וְאִם יוֹדֵעַ בוֹ, שְׁלֹא יִקְבֵּל תּוֹכְחָתוֹ,
בְּאֵר לְקַמּוֹ, אִם יִרְצֶה ה', בְּסַעֲיָף ז'.
ד שְׁלֹא יִגְדִיל הַעוֹלָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהִיא.
ה שְׂיִכּוֹן לְתוֹעֵלָתוֹ, וְכִמוֹ שֶׁנִּבְאָר לְקַמּוֹ בְּסַעֲיָף ד', וְלֹא לְהַנּוֹת, חֵס וְשְׁלוֹם, מִהַפְּגָם הַהוּא, שֶׁהוּא נוֹתֵן בְּחִבְרוֹ,
וְלֹא מִצַּד שְׂנֵאָה, שְׂיֵשׁ לוֹ עָלָיו מִכְבָּר.
ו אִם הוּא יוֹכֵל לְסַבֵּב אֶת הַתּוֹעֵלָתוֹ הַזֹּאת גּוֹפֵא {עַצְמָה} בְּעֵצָה אַחֲרָת, שְׁלֹא יִצְטָרֵךְ לְסַפֵּר אֶת עֵינָיו הַלְשׁוֹן
הַרַע עָלָיו, אִזּוֹ יִבְכַל גּוֹנֵי אֲסוּר לְסַפֵּר.
ז שְׁלֹא יְסוֹבֵב עַל יְדֵי הַסַּפּוֹר הַזֶּה לְהַנְדוֹן יוֹתֵר מִכְּפִי הַדִּין, שֶׁהִיא יוֹצֵא, אִלוֹ הוֹעֵד עָלָיו בְּאִפְּן זֶה עַל דְּבַר זֶה
בְּבֵית דִּין, וּבְאוֹר דְּבַר זֶה עֵין לְקַמּוֹ בְּהַלְכוֹת רְכִילוֹת בְּכֻלּוֹ ט', כִּי שֵׁם מְקוֹמוֹ.

משנה מסכת אבות פרק ג

הוא היה אומר כל שררות הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה
הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו.